

billede kontekst

FN BYEN PÅ MARMORMOLEN

■ BORIS BRORMAN JENSEN

Det er en træt og desillusioneret mødeleder, statsminister Lars Løkke Rasmussen, der rådslår med FN's generalsekretær Ban Ki-moon på forsidebilledet til dette temanummer. Billedet er taget ud på de små timer under organisationens klimatopmøde, COP15, i København i december 2009. Forud er gået langtrukne forhandlinger mellem 26 statsledere, og det står klart for statsministeren, at det ikke lader sig gøre at gennemføre en juridisk bindende sluttekst om reduktion af verdens CO2-udledning. Det, der skulle have været en ny begyndelse for verden og en oplagt lejlighed til at markedsføre Danmark som verdens grønne samvittighed, er på randen af det totale kollaps.

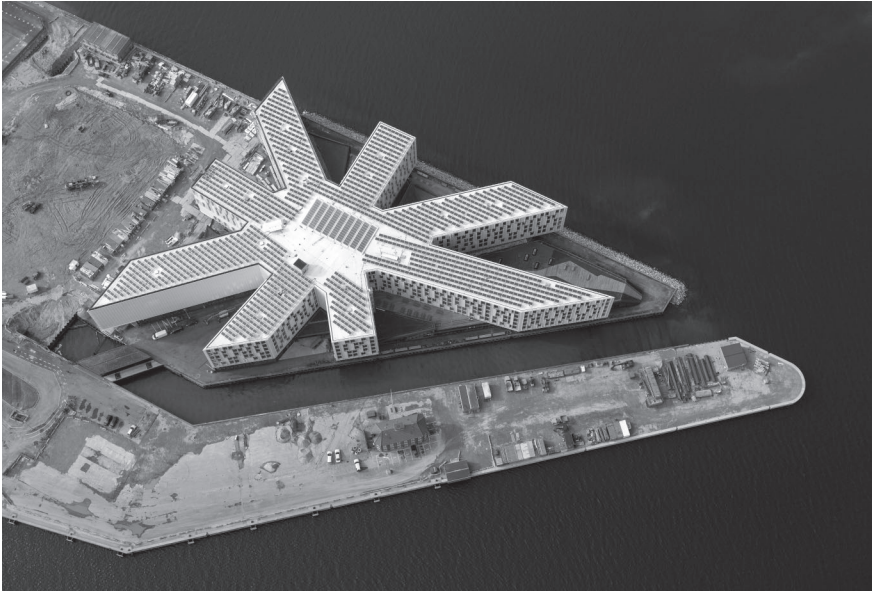
Billedet er på mange måder monumentalt og et udtryk for, at internationale organisationer i allerhøjeste grad har betydning for det enkelte medlemsland og indskriver sig i dets historie. I dette tilfælde direkte i statsministerens ansigts-træk. På tilsvarende måde får internationale organisationers initiativer løbende lokale følgevirkninger i form af skriftlige aftaler, fysiske håndtryk og konkrete handlinger, der har til hensigt at gøre verden til et bedre sted at leve. Men måske endnu mere synligt for et lands borgere, end et pressebillede af en statsminister med rynker i panden, er den måde, som internationale organisationer iscenesætter sig selv og kommer til udtryk i gadebilledet i form af en fysisk bygningsmasse. Det gælder også i Danmark.

Det gik da også langt fra så galt, som forsidebilledet antyder. Klimatopmødet indskrænkede sig måske til at være én i en lang række forhandlinger, men Danmarks vilje til at gå i front, når det gælder om at promovere bæredygtighed og grøn teknologi, og markedsføre FN's værdier i det hele taget, stod uanfægtet. Og da Ban Ki-moon i oktober 2011 igen satte sine ben på dansk jord var det i kølvandet på rejsegildet på et helt nyt hovedkvarter for FN's mange aktiviteter i Danmark, herunder den markante indsats på klima- og miljøområdet. Det skulle bygningen signalere. Den skulle nemlig ikke bare gøre arbejdet mere sammenhængende men også mere energieffektivt og dermed bidrage til Danmarks image som grønt foregangsland.

Den 4. juli 2013 kunne generalsekretæren så langt om længe – og i selskab med dronningen og en ny statsminister – indvie FN Byen på Marmormolen i København. Bygningen fremstod nu, bl.a. med de mange solpaneler på taget, som en af de mest miljørigtige bygninger i Skandinavien. Den havde af samme grund opnået en såkaldt LEED Platinum certificering, der betegner den højeste udmærkelse inden for *Leadership in Energy and Environmental Design*, og havde modtaget EU-kommissionens Green Building Award for bæredygtigt byggeri.

I det hele taget er FN Byen interessant. Den er med ti forskellige FN-organisationer under ét tag verdens sjette største af sin art og med sine 1200 ansatte reelt en by i byen. Hele projektet er resultatet af godt danske lobbyarbejde og et levende symbol på Danmarks 'commitment' over for det internationale samfund. Bygningen er med sin placering det måske allermest konkrete og håndgribelige eksempel på, at internationale organisationer har en danmarkshistorie.

Bygningen er designet af den danske tegnestue 3XN, og udformet som et supermoderne kastel, der i sig selv er et studie i overvågning og sikkerhed. Den stjerneformede bygning med let forskudte vinduesbånd og karakterfuld søjlebase refererer meget direkte til arkitekterne Bernard Zehruss, Marcel Breuer og Pier Luigi Nervi's legendariske UNESCO-bygning i Paris, der blev tegnet i 1952 og indviet seks år senere, og er et rigtig godt eksempel på, hvordan internationale organisationer forsøger at iscenesætte sig selv. Det fremgår således af tegnestuens hjemmeside, at "3XN's stjerneformede design til FN's nye hovedkvarter på Marmormolen i København er udformet med udgangspunkt i ønsket om en byg-

FN Byen med solpaneler på taget og 45.000 miljørigtige etagemeter.

Foto: Adam Mørk

ning, som klart og ikonisk udtrykker FN's værdier og autoritet". De internationale institutioners samlede arkitekturhistorie er mig bekendt endnu ikke skrevet, men der er i mine øjne ingen tvivl om, at FN Byen på Marmormolen hører med til kongerækken.

FORHISTORIEN

Der har op igennem arkitekturhistorien eksisteret en idealforestilling om, at der kunne manifesteres en klar sammenhæng mellem en bygnings fysiognomi og dens kulturelle, sociale og samfundsmæssige status. En længsel efter at udtrykke en symbolsk orden om man vil. De mest fremtrædende bygninger i denne symbolske orden kalder arkitekter for 'typer'. Og det er denne arkitekturens typologi eller kategoriske formlære, der gør, at kirker stort set altid ligner kirker, og at banker f.eks. meget sjældent ligner børnehaver, selv om en hvilken som helst nedlagt lokalbank vel sagtens kunne huse en velfungerende dagsinstitution. Denne symbolske logik har dybe historiske rødder, og diskussionen af disse urformers relevans har det med at blomstre op med jævne mellemrum. Senest med den ny-rationalistiske bølge i arkitekturen, hvis indflydelse herhjemme kulminerede i slutningen af 1980'erne. Det er nogle år siden, men mange af de kandidater, der forlod arkitektskolerne, da diskussionerne af typologierne stod på sit højeste, sidder nu i ledende stillinger rundt omkring på de etablerede tegnestuer. Type-tænkningen hører bestemt ikke blot fortiden til.

Der er ikke noget i den typologiske arkitekturforståelse, der principielt forhindrer, at en bestemt bygningstype kan ændre status og omdannes til et andet

formål. Rumlige principper fra en klassisk arketype kan, som jeg vil vende tilbage til senere, med overraskende resultat overføres eller anvendes i en anden type og generere en helt anden symbolsk betydning. Forestillingen om klassiske arketyper eksisterer fortsat, men arkitektoniske typer er ikke nødvendigvis statiske størrelser, og transformation af udtjent karakterbyggeri hører i dag til blandt et af arkitektfagets mest hæderkronede specialer. Kunstmuseet Tate Modern i London, der har til huse i et tidligere kraftværk, er et af de mere vellykkede eksempler på en sådan metamorfose. Afindustrialiseringen har i en vis forstand vækket fortidens interesse for ruinen og skabt en ny form for arkitektonisk transformationsæstetik, der i øjeblikket er genstand for omfattende forskningsinteresse.

Den typologiske lære er altså ikke nogen logik og beskriver ikke nogen lineær genealogi. Det 19. århundredes arkitekturhistorie rummer masser af interessante eksempler på, hvordan det moderne gennembruds arkitekter forsøgte at opfinde nye hybride typer, der kunne være passende svar på de radikale samfundsmæssige forandringer, som fulgte med den tidlige industrialisering. Industrisamfundets grænseoverskridende infrastrukturer og teknologier satte nærmest de klassisk uddannede arkitekter i Europa og USA på overarbejde. Hvordan skulle en respektabel telegrafstation se ud? Hvilken symbolsk orden burde en banegård indtage? Det kan måske virke lidt banalt i dag, hvor typerne for længst er indskrevet og naturaliseret i en symbolsk orden. Men disse grundlæggende spørgsmål og forsøget på at gennemføre en konsekvent typologisk appropriation af nye samfundsmæssige institutioner optog virkelig sindene dengang og gav næring til fremtrædende kunstneriske grupperinger som eksempelvis Wiener Secessionen, hvis officielle tidsskrift i øvrigt hed *Ver Sacrum*. Et 'helligt forår' af spirende orden.

Med det moderne gennembruds grænseoverskridende (u)orden opstod ikke bare nye arkitektoniske typer, rumlige principper og sammenhænge mellem fysiske og symbolske ordner, men også et fornyet begær efter en særegen national oversættelse og lokal arkitektonisk forankring af den nye verdensomspændende kulturelle dynamik. De klassiske modbegreber om det velkendte (traditionsbevarende) og eksotiske (fornyende) fik selskab af et nyt sæt distinktioner om en kontekstualiseret arkitektur som modsvar til de grænseoverskridende dynamikkens allestedsnærværende artefakter. Det er således ikke tilfældigt, at industrialismens arkitektur kulminerer i, hvad der blev kaldt for "den internationale stil". Nationalsocialismens opkomst og udbruddet af Anden Verdenskrig satte en effektiv stopper for drømmen om en international arkitektur, og udtrykket bruges i dag oftest som epokebetegnelse for den tidlige funktionalisme kendt fra bl.a. Bauhaus-skolen i Dessau, Le Corbusiers' dogmatiske værker fra 1920'erne og herhjemme især repræsenteret ved Arne Jacobsens ikoniske bebyggelse Bellavista nord for København. Flere af bevægelsens ledende figurer flygtede til USA, og det blev på mange måder i de amerikanske storbyer, at den internationale stil genopstod efter krigen. Det moderne rationelle formsprog med en iboende idé om en in-

ternational orden blev hurtigt adopteret af en række store amerikanske virksomheder med filialer over hele verden, men også af de internationale organisationer der opstod som reaktion på det store sammenbrud.

Den kulturelle modstand mod modernitetens homogeniserende kraft fortsatte efter krigen, om end med andre motiver end før katastrofen, og har sin egen meget velbeskrevne historie. Den britiske arkitekturhistoriker Kenneth Frampton har i referenceværket *Modern Architecture – a Critical History* fra 1980, beskrevet tendensen som udtryk for en kritisk regionalisme, og den norske arkitekturteoretiker Christian Norberg-Schulz har med sit begreb om stedets ånd eller 'genius loci' givet næring til en fornyet interesse for en stedsbunden arkitektur. Forestillingen om eksistensen af en særlig karakterfuld nordisk arkitektur har således aldrig stået stærkere og giver paradoksalt nok i øjeblikket danske arkitekter masser af opgaver i udlandet! Modbilledet til den lokalt forankrede arkitektur har i dag ikke nogen kanoniseret genrebetegnelse, og de frisættende idealer, som den internationale stil oprindeligt forfægtede, er ikke repræsenteret af, hvad man kan kalde for den generiske modernisme. Framptons kritiske pointe står ved magt. Den internationale stil opfattes i overvejende grad som en misvisende paraplybetegnelse for en i udgangspunktet meget forskelligartet arkitekturstrømning, der intet har at gøre med uniformismen i efterkrigstidens industrielle byggeri. Den påstand er der i dag ikke ret mange arkitekter, der ønsker betvivle og 1970'ernes kranssporsarkitektur betragtes i vid udstrækning som en forråelse af de oprindelige idealer. Der findes i den forstand ikke én international arkitektonisk stilart, men der findes en række bygningstyper, der med forskellige motiver forsøger at videreføre ideen om en arkitektur med et internationalt udsyn.

Jeg vil i denne sammenhæng fremhæve tre: skyskraberen, jetset-villaen og det internationale hovedkvarter. De to første typer har særstatus og er udførligt beskrevet i flere hovedværker. Den spanske arkitekturteoretiker Ignasi de Solà-Morlaes har ligefrem udnævnt jetset-villaen som én af fem platforme for udviklingen af en moderne arkitektur. Skyskraberen er stadig reference eller *benchmark* for arkitekturens teknologiske landvindinger, genstand for en entusiastisk subkultur på nettet og arkitekturens førende repræsentant i the Guinness Book of Records. Den sidste type lever en mere tilbagetrukket tilværelse som isolerede pejlemærker i efterkrigstidens arkitekturhistorie.

ARKITEKTURPOLITIK SOM SYMBOLSK MIGRATIONSKONTROL

Samtlige danske kommuner med respekt for sig selv har for længst formuleret en arkitekturpolitik for højhusbyggerier, fordi de i udpræget grad anses for problematiske typer. Danske borgmestre vil gerne have en potent skyline, men ikke på den amerikanske måde. Jetset-villaer hører under den private ejendomsret og er bredt accepteret som individuel udtryksform. Den sidste type – det internationale hovedkvarter – er en sjælden og langt mere eftertragtet gæst i de danske byer

*FN Byen centrale kerne udgøres af denne elegante hovedtrappe designet af 3XN.
Foto: Adam Mørk*

og ikke underlagt samme strikse migrationskontrol. Der er efter 'udsalget' på Kalvebod Brygge i København opstået en vis modstand i befolkningen og blandt flere københavnske politikere mod flere store kontorbyggerier på havnefronten. Transformation af industrielle havnearealer – ja tak! Flere 'blue-light districts' – nej tak! FN Byen på Marmormolen i Nordhavnen er tydeligvis en undtagelse, måske fordi den fortæller en opbyggelig historie om Danmarks indsats for alverdens fattige flygtninge.

Men selve bygningen er ligesom værtslandet relativt utilgængelig for fremmede pga. bekymringer for den indre sikkerhed. FN Byen vil, når den står færdigbygget, udgøre et moderne kastel omgivet af vand på alle sider, udstyret

med en højteknologisk vindebro og en bombesikret parkeringskælder. Den hvide figur gør sig rigtig godt på havnebassinets blå baggrund, og set på afstand i det rigtige lys er det lige før FN-flaget blafrer i bølgerne. Den mørke base giver den fem etager høje bygning en ophøjet tyngde, og det udvendige persiennesystem giver variation til de enkle bygningskroppe.

Men bygningens absolut smukkeste motiv er afgjort det indre atrium. Den ottefløjede bygning er som type ellers ironisk nok meget nært beslægtet med Jeremy Benthams berygtede panoptikon fra 1791. Den indre organisering er som i Vridsløselille Statsfængsel med den lille forskel, at diplomatiets bastion i Nordhavnen ikke signalerer overvågning og straf. I FN Byen er Benthams rumlige princip elegant omfortolket som effektiv mekanisme for hjælp og transparens. Hvor Bentham i sin foregangstype havde placeret en anonym og ansigtsløs overvågningspost, har 3XN installeret en elegant blankpoleret vindeltrappe, der snor sig op gennem etagerne som et sfærisk Steinway & Sons grand piano, der møder Hogwarts Skole for Heksekunster og Troldmandsskab. Tag ikke fejl. Man får som besøgende mest af alt lyst til at fare vild med et glas champagne, mens man opstemt betragter den institutionelle altruismes friktionsløse maskineri. Nærværende forfatter er efter bare ét besøg nærmest blevet fan. Bygningen er et fremragende eksempel på, hvordan et af arkitekturhistoriens arketypiske undertrykkelsesinstrumenter ved hjælp af gode intensioners metamorfose kan genindtræde i menneskehedens tjeneste. FN Byens arkitektur er Foucault på den fede måde. Tag selv ud og se!

BORIS BRORMAN JENSEN

PH.D., ARKITEKT MAA.

AARHUS

EMAIL: BBJ@BORISBRORMAN.DK